

Másutt is elkelt volna némi szöveggondozás. A 41. lapon például nem *anyaközvetítésről*, hanem anyakönyvvezetésről volna szó; a 47. lapon nyilván nem *ma már ember*, hanem „magyar ember” értendő; a 261. lapon pedig öten-hatan nem *összevergődtek*, hanem verődtek.

Kár ezekért a szeplőkért, kár az elszalasztott lehetőségért, hogy az élményt adó írások körítése nem a folklorisztika legjobb színvonalán tolmácsolja a népi írástudó egyéniségekről való ismereteinket.

P. L.

Requiem és útravaló

KÓSA LÁSZLÓ—SZEMERKÉNYI ÁGNES: APÁRÓL FIÚRA

Lenyűgöző, gazdagító olvasmány Kósa László és Szemerkenyi Ágnes könyve, az *Apáról fiúra*. Alcímében néprajzi kalauznak nevezik művüket, s kalauz valóban — mégpedig olyan tájakon át, melyeket világméretű és kis magyar kanyarok mind időben, mind térben elfednek szemünk elől, nem is szólva a népművészet lassú, általános múzeumba vonulásáról. Kósaék könyve — bár a Móra a kiadója — nemcsak gyermekek hasznára válhat, hiszen az egyetemes látás néprajzi hiátusát általánosabb értelemben, életkortól függetlenül is sikerrel betölti.

A magyarázatok logikája, a bennük megmutatkozó fogalom- és szókincsbővítő szándék, az egész könyv szerkezetének épülése egyfele emel. Abba a szellemi régióba, melyben — szakszerűen ismerve múltunk — tisztábban látni a fölgyűrűző jelen dolgait, könnyebb önismeretünk meglelt egyik — néprajzi — útján magunk-megőrizve továbbhaladnunk. S könnyebb lesz gyermekeinknek is. Mert ahogy nyelvünk megőrizte színes fordulatait, melyeket mai viszonyainkból már meg nem magyarázhatunk, úgy őrizzük magunkban elveszett és elvesző népi ünnepeink emlékezetét, jó hangulatát, öltözködésünk színeit. Szinte rájuk ismerünk Kósa és Szemerkenyi magyarázatait olvasván: újraépül bennünk létezésünk tudattalan része, tudatunk megkopott és elfeledett hányada, amely azonban a leginkább a miénk.

A szülőföld képe a bölcsőtől elindulva a szoba, a ház, az udvar, az utca és a település „táguló körében” tárul elénk — s benne a hagyományok rendjében élő nép —; így csecsemőkorunktól fogva újra szívünkhöz édesedik a haza, fölelevenednek a kedves fogalmak, szavak, s a néprajzkutató nem kevés olyan tárggyal, szókéssal lep meg, amelyre nem „emlékezünk”. A gyermekünknek tán az egész könyv egzotikus fölfedezés lesz, hiszen bár garmadát már sosem lát, de nyelvi absztrakcióban — s az egykori konkrét tartalmi rendben — tovább él a szó benne. Majd ebből a „kalauzból” tudja meg, mit is jelentenek valójában olyan, számára-számunkra már konkrétságukat veszített pusztá kifejezések, mint például *kiteszik a szűrét, zörgetik már a fakanalat otthon, guba gubához, suba subához, vagy felkötni a pendelyt*, s találja magát egy fokkal honosabban a Duna mentén, mint azelőtt. Néprajzi szótár lehetősége rejlik ebben a könyvben, ebben az óriási, ám világosan elrendezett anyagghalmazban. A könyv egyetlen fölroható hibája is ezzel függ össze, nevezetesen, hogy megfosztja olvasóit a lexikonszerű használattól, a szavak vissza-keresésének a lehetőségétől. Hiszen nemzedékek érkezésével egyre kevesebben tudják majd, hogy a *szuszék* ládaféleség, „a mai szekrény elődje”, hogy a *vetett ágyat* sosem bontják meg: gyönyörű párnák rakása; hogy a *számadó* a pásztorok feje, s a *bojtárok* a segédei, s hogy az *odor* a csűr rekesze, melybe a szekérről a szénát lehányják. Esetleg terem a szerzőkben kedv, s kiadó is akad rá, hogy — mint az Apáról fiúnak párja — megszülessék egy szótár is.

A falu fogalmaival együtt feledésbe merülnek a napi élet dolgaiba színt, érdekességet hozó szokások, az évszázadok korongján formálódó hagyományok. Elhagyásuk végtelen veszteség. A szerzők kerülik a nosztalgiát, tömör szavú kalauzok, a falu életéről szóló soraik olvastán mégis nosztalgia támad bennünk, és kételkedünk, hogy adhat-e pótlást a város a népi világ elveszett rendjéért. A falu tárgyait a modern élet gazdagon pótolja, kényelmesebb, emberibb életet biztosítanak a *dolgok*, de ami eltűnt vagy eltűnőben van: farsangolás, balázsolás, pünkösddőlés, betlehemezés, fonóba járás, tengerihántás, húsvétolás stb. micsoda békéltető rendje volt az életnek! Helyettük mit ad az urbis? És egy másik áramlat, divat ellen is fölráz népi hagyományaink ismertetése: a flegmaság, az ünnepélyes pillanatok fitymálása ellen. Hiszen Kósa és Szemerkenyi falujában mindig pontosan tudták — és tudják —, minek s hogyan kell *megadni a módját*, hogy az élet rendje, természet diktálta hullámszáma megmaradjon. Ilyenképpen didaktikus könyv is az Apáról fiúra, nevelő szándékú: ősi értékrendet állít olyan ifjúság elé, amely jó része tiszta érzésekkel, de tanácstalanul érkezik, s nemegyszer — az esküvőjükre farmerban „slattyogók”-ra gondolok — *magukszegényítők*. Akárcsak a falu hagyományaitól *divatból* megszabadulni vágyó falusi fiatalság is. Kósa és Szemerkenyi okulásul idézik Illyés Gyulának a népmeséről írott szavait, miszerint a „népek, mint a gyermekek, a művészetük, a szokásaik hagyományaként megőriztek fejükben egy sereg nagyon-nagyon régen kapott tanácsot”.

Kósa és Szemerkenyi műve jelentős cselekedet és próbálkozás, hogy a népünkben fölgyűlt jó tanácsok ne vesszenek feledésbe. A könyv függeléke, amelyet a szerzők hamuban sült pogácsával teli tarisznya gyanánt a kötet végére „függesztenek”, útravaló: életbe induló gyermekeink hasznos, kifogyhatatlan társa lehet. Néprajzi Biblia-olvasmányként azonban Kósa László és Szemerkenyi Ágnes Apáról fiúra című könyvét kell a kezükbe adnunk. (*Móra, 1973.*)

ÓDOR LÁSZLÓ

Mezőberény története

Új, jelentős művel gyarapodott helytörténeti irodalmunk: Mezőberény újra-telepítésének 250. évfordulójára, 1973 őszén megjelent a nagyközség monográfiája. A Békés megyei helytörténetírásnak közel egy évtizede rangja van. Az igényes, magas szintű helytörténeti munkák sorát 1965-ben Orosháza története és néprajza nyitotta meg, ugyanebben az évben hagyta el a nyomdát a Sárréti írások című tanulmánykötet (Szeghalom, 1965), majd a községalapítás jubileumára készült, népszerűsítő, de jórészt új kutatásokra épülő újkígyósi, kevermesi, mezőkovács-házi emlékkönyv következett. Ebbe a sorba tartozik az Olvasókönyv Békés megye történetéhez című dokumentumgyűjtemény két kötete, A Tanácsköztársaság Békés megyében című gazdag forrásanyagra támaszkodó tanulmánykötet (Békéscsaba, 1969) és a Tanulmányok Békéscsaba történetéből (Békéscsaba, 1971). Mindegyik könyv kiadására a helyi tanácsok vállalkoztak — a tanácsköztársasági emlékkötetet a megyei tanács a Békés megyei pártbizottsággal közösen adta ki —, ami jól tükrözi, hogy *Békés megyében a tanácsok a mecénás szerepét vállalták: kezdeményezték és anyagi erőforrásaikból támogatták a történeti kutatásokat*. Másutt is van erre példa, az utóbbi években egyre több, ám a Békés megyei helytörténeti munkák — a publikációk számával és magas színvonalával — kiemelkedő helyet foglalnak el a helytörténetírás mezőnyében. Ez a tanácsok támogatása mellett annak köszönhető, hogy *a megyében képzett, ambiciózus, jó értelemben lokálpatrióta kutatógárda nevelkedett fel*.